

Регіональне управління та місцеве самоврядування

УДК 352/354

Марухленко Оксана В'ячеславівна

кандидат економічних наук,

докторант кафедри гуманітарної та соціальної політики

Національної академії державного управління при президентіві України

Марухленко Оксана Вячеславовна

кандидат экономических наук,

докторант кафедры гуманитарной и социальной политики

Национальной академии государственного управления

при президенте Украины

Marukhlenko Oksana

Candidate of Economic Sciences,

PhD Student of the Department of Humanitarian and Social Policy

National Academy for Public Administration under the President of Ukraine

ORCID: 0000-0001-8050-6615

РЕГІОНАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК ОСНОВА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

РЕГИОНАЛЬНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ КАК ОСНОВА ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ

REGIONAL POTENTIAL AS A BASIS FOR ECONOMIC DEVELOPMENT

***Анотація.** Дослідження проблем розвитку потенціалу окремих регіонів на сучасному етапі набуває особливого значення і є умовою для забезпечення ефективності здійснення соціально-економічних перетворень в країні на тлі посилення інтеграційних процесів в усіх сферах суспільного життя, а також визначає можливість певної конкурентної переваги у*

регіоні. Важливим моментом при цьому є зосередження уваги на регіональних підходах до оцінювання розвитку й використання потенціалу окремих територій.

В епоху нинішніх докорінних змін державна політика повинна орієнтуватися на підвищення економічних та соціальних стандартів життя для кожного громадянина, досягнення постійного розвитку соціально-економічного потенціалу регіону, що вимагає якісних перетворень в усіх сферах життєдіяльності країни. Одним з головних чинників стабільності досягнутих позитивних економічних тенденцій є забезпечення економічного зростання як основи підвищення добробуту і соціального розвитку населення на основі мобілізації та ефективного використання комплексу ресурсів та умов.

Неефективність системи міжрегіонального перерозподілу ресурсів і доходу, відсутність структурно-інноваційних зрушень економіки регіонів, неефективність фінансових механізмів подолання їх соціально-економічної відсталості посилюють диспропорційність соціально-економічного розвитку, перешкоджають реструктуризації економіки та модернізації виробництва на основі нового технологічного укладу, налагодженню гармонійної взаємодії з центром у післякризовий період відновлення національної економіки.

Надмірна диспропорційність економічного розвитку регіонів може провокувати появу дезінтеграційних тенденцій на регіональному рівні національної економіки, а отже, потребує запровадження дієвих заходів державної регіональної політики, зорієнтованих на її зменшення. Внаслідок цього виникає необхідність розроблення рекомендацій щодо реалізації ефективної стратегії управління регіональним розвитком на основі результатів кількісного оцінювання та аналізу соціально-економічного потенціалу регіону.

Ключові слова: регіон, управління, потенціал, територія, ризики,

розвиток, планування, економічний розвиток.

Аннотация. Исследование проблем развития потенциала отдельных регионов на современном этапе приобретает особое значение и является условием для обеспечения эффективности осуществления социально-экономических преобразований в стране на фоне усиленных интеграционных процессов во всех сферах общественной жизни, а также определяет возможность определения конкурентного преимущества в регионе. Важным моментом при этом является сосредоточение внимания на региональных подходах к оценке развития и использования потенциала отдельных территорий.

В эпоху нынешних коренных изменений государственная политика должна ориентироваться на повышение экономических и социальных стандартов жизни для каждого гражданина, достижение постоянного развития социально-экономического потенциала региона, требует качественных преобразований во всех сферах жизнедеятельности страны. Одним из главных факторов стабильности достигнутых положительных экономических тенденций является обеспечение экономического роста как основы повышения благосостояния и социального развития населения на основе мобилизации и эффективного использования комплекса ресурсов и условий.

Неэффективность системы межрегионального перераспределения ресурсов и дохода, отсутствие структурно-инновационных сдвигов экономики регионов, неэффективность финансовых механизмов преодоления их социально-экономической отсталости усиливают диспропорции социально-экономического развития, препятствует реструктуризации экономики и модернизации производства на основе нового технологического уклада, налаживанию гармоничного взаимодействия с центром в посткризисный период восстановления

национальной экономики.

Чрезмерная диспропорция экономического развития регионов может провоцировать появление дезинтеграционных тенденций на региональном уровне национальной экономики, а следовательно, требует введения действенных мер государственной региональной политики, ориентированных на ее уменьшение. Вследствие этого возникает необходимость разработки рекомендаций по реализации эффективной стратегии управления региональным развитием на основе результатов количественного оценивания и анализа социально-экономического потенциала региона.

Ключевые слова: *регион, управление, потенциал, территория, риски, развитие, планирование, экономическое развитие.*

Summary. *The study of the potential development of individual regions at the present stage is of particular importance and is a condition for ensuring the effectiveness of the implementation of socio-economic reforms in the country against the background of enhanced integration processes in all spheres of public life, and also determines the possibility of a certain competitive advantage in the region. An important point is to focus on regional approaches to assessing the development and use of the potential of individual territories.*

In the era of the current fundamental changes, state policy should focus on raising economic and social standards of life for every citizen, achieving constant development of the socio-economic potential of the region, and requires qualitative transformations in all spheres of the country's life. One of the main factors for the stability of the achieved positive economic trends is to ensure economic growth as a basis for improving the welfare and social development of the population through mobilization and effective use of a complex of resources and conditions.

The inefficiency of the system of interregional redistribution of resources

and income, the lack of structurally innovative shifts in the regional economy, the ineffectiveness of financial mechanisms to overcome their socio-economic backwardness reinforce the disproportions of socio-economic development, impede economic restructuring and modernization based on the new technological structure, post-crisis period of recovery of the national economy.

The excessive disproportion of the economic development of the regions can provoke the emergence of disintegration tendencies at the regional level of the national economy and, therefore, requires the introduction of effective measures of the state regional policy aimed at reducing it. As a result, it is necessary to develop recommendations for the implementation of an effective strategy for managing regional development based on the results of quantitative assessment and analysis of the socio-economic potential of the region.

Key words: *region, management, potential, territory, risks, development, planning, economic development.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі в процесі регіонального планування та прогнозування активно використовуються методи програмно-цільового управління. Комплекс державних, регіональних і відомчих програм є інструментом активного впливу на рівень соціально-економічного розвитку регіонів, засобом реалізації структурної політики держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування теоретичних основ регіональної політики, впливу держави на соціально-економічний розвиток країни та регіонів розкрито у працях таких вітчизняних вчених, як З. Варналій, О. Жадан, О. Грішнова та ін. Різні аспекти якості та рівня життя населення висвітлено у працях таких науковців, як Е. Лібанова, Л. Черенько, М. Кизим, В. Мандибур, У. Садова та ін., а також висвітлювались у працях зарубіжних вчених: А. Маршала, Д.Х. Медоз та ін.

Формування цілей статті. Метою статті є дослідження сутнісної характеристики потенціалу регіону та його складових.

Викладення основного матеріалу дослідження. В суб'єктах України діє по кілька десятків різних програм, кожна з яких виконує свої локальні функції - розвиток агропромислового комплексу, інформаційного простору, зайнятості населення, дорожнього господарства тощо. Так, на територіях суб'єктів України в 2018 році (рисунок 1) діють наступні напрями реалізації державних програм.

При цьому значна кількість державних програм не отримують подальшого розвитку на рівні регіону або відомства. Найбільш складна ситуація спостерігається за регіональними програмами, більше 70% з яких не мають спланованої підтримки у відповідних відомствах (рисунок 1).

Рис. 1. Напрямки реалізації державних програм

Дане положення характерно майже для всіх регіонів України. Відсутність системності та комплексності в реалізації цільових програм ускладнює збалансований розвиток регіонів. Рішенням цього питання може стати поява, розвиток і реалізація в системі управління поняття регіонального потенціалу.

Поняття регіонального потенціалу, його значення, характеристики на сьогоднішній день, виступають одними з пріоритетних напрямків наукових досліджень, однак єдиного установленого розуміння поки не знайдено.

На наш погляд почати необхідно з етимології слів, що утворюють дане поняття - регіон та потенціал:

- 1) регіон - частина території України в межах території суб'єкта країни [1];
- 2) потенціал - сукупність засобів, умов, необхідних для ведення, підтримки, збереження чого-небудь [5].

Отже, в найбільш загальному розумінні регіональний потенціал можна представити, як сукупність внутрішніх і зовнішніх факторів (засобів і умов), що визначають можливість розвитку території за умови збереження її соціально-економічної та національно-культурної спільності.

Залежно від того, які чинники будуть пріоритетними при реалізації регіонального потенціалу розрізняють кілька підходів до визначення його сутності:

- 1) виробничий підхід розглядає потенціал регіону як виробничі можливості економіки регіону;
- 2) вартісний підхід трактує регіональний потенціал як вартісну оцінку результатів функціонування економіки регіону;
- 3) економічний підхід вивчає потенціал регіону як відтворювальний процес його ресурсних можливостей [3];
- 4) маркетинговий підхід являє потенціал як критерій конкурентоспроможності [2].

Наявність великої кількості підходів до розуміння сутності регіонального потенціалу визначає складність визначення його структурно-утворюючих елементів.

З нашої точки зору для цілей управління потенціал регіону має бути поданий, як:

- керований (регульований);
- умовно-керований (умовно-регульований);
- некерований (нерегульований).

Нерегульовані складові регіонального потенціалу практично не піддаються керуючому впливу.

Умовно-регульований потенціал може бути скоректований, проте для цього потрібен тривалий проміжок часу, що перевищує економічний цикл.

Регульовані складові регіонального потенціалу можуть бути змінені в процесі цілеспрямованого впливу для досягнення конкретної мети: розвитку, стабілізації тощо, - що чиниться органами державного і регіонального управління. При цьому першоосновою в системі регулюючих складових виступає людина і кадровий потенціал, що нею визначається. Від її знань, навичок, здібностей, мотивацій залежить рівень розвитку наукової, технічної, технологічної складової виробничого потенціалу і, як наслідок, інвестиційна привабливість суб'єкта.

Синергетичний ефект, який визначається взаємодією кадрової, виробничої та інвестиційної складових визначає стан економічного потенціалу регіону.

У сучасних дослідженнях при визначенні сутності економічного потенціалу регіону, як правило, охоплюється три аспекти:

- 1) суб'єкт економічного потенціалу - економіка регіону, соціально-економічна система регіону;
- 2) джерела формування економічного потенціалу - власні ресурси, здатність створювати продукцію, здійснювати виробничу діяльність тощо;

3) цільова характеристика використання економічного потенціалу - забезпечення розвитку та економічного зростання, доходів регіону.

Таким чином, слабо враховується вплив зовнішніх чинників (несприятливих умов), які можуть перешкоджати ефективній реалізації економічного потенціалу регіону. В умовах впливу природних, екологічних, політичних, економічних, соціальних, виробничих та інших ризиків потрібен перманентний цілеспрямований контроль впливу на соціально-економічні процеси регіону. У зв'язку з цим, в сучасних умовах роль регіонального управління неухильно зростає.

Відповідно, під економічним потенціалом регіону будемо розуміти сукупну здатність кадрових, виробничих і інвестиційних можливостей регіону з підтримки і розвитку його економічної і соціальної сфери в умовах нестабільності зовнішніх факторів.

Економічний потенціал регіону не враховує можливості реалізації виробленої продукції всередині регіону та за його межами, відсутню ув'язку попиту і пропозиції, яка визначає в кінцевому підсумку в умовах ринкової економіки обсяг залучених і власних інвестиційних ресурсів регіону.

Отже, важливими елементами в системі регіонального потенціалу є:

1) ринковий потенціал, як можливість споживання регіональним ринком конкретної кількості конкретної продукції при різних ситуаціях зовнішнього середовища на протязі певного проміжку часу [4];

2) експортний потенціал, як здатність здійснювати під впливом ендогенних і екзогенних факторів торговельну діяльність на зовнішньому ринку [6].

Сукупні можливості реалізації продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках представимо як рівень збутового потенціалу регіону.

Система розглянутих потенціалів (які не регулюються, умовно-регульованих і регульованих) з урахуванням впливу територіальних ризиків визначає перспективні можливості розвитку регіону. Пріоритетними в

розвитку повинні бути ті складові потенціалу, реалізація яких забезпечить досягнення стратегічних цілей регіонального управління.

Для правильного вибору і обґрунтування пріоритетів в системі регіонального управління важливим є не тільки поелементна структуризація потенціалу суб'єкта, а й систематизація його складових за характером реагування на вплив. З цієї точки зору в складі регіонального потенціалу доцільно виділити два блоки:

- пасивний, коли вкладення ресурсів буде давати віддачу, проте межі його розвитку є обмеженими в деякій видимій перспективі;
- активний, резерви зростання якого є невичерпними, а вкладення кожної додаткової одиниці ресурсів буде вести до подальшого нарощування потенціалу.

Виходячи з представлених визначень і виділеної структури регіонального потенціалу до його пасивної частини слід віднести елементи нерегульованого і умовно-регульованого потенціалу. Активну частину складають регульовані складові потенціалу. Саме їх пріоритетний розвиток з даної точки зору має бути ефективним.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Потенціал розвитку регіону визначається сукупністю ресурсів і можливостей їх цільового використання в умовах нестабільності і невизначеності зовнішнього середовища. Залежно від змісту ресурсів формуються відповідні види потенціалів, які вимагають структуризації з точки зору можливості і ефективності реалізації управлінських функцій. Це сприятиме системності у вирішенні завдань регіону і забезпеченню планомірного і збалансованого розвитку його складових.

Література

1. Авраменко Е.П. Проблемы управления региональным экономическим потенциалом в современных условиях // Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 5: Экономика. 2010. № 2. С. 51-59. URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=15188335> (дата звернення: 14.05.2019).
2. Виноградова К.О., Ломовцева О. А. Сущность и структура развития региона // Современные проблемы науки и образования. 2013. № 3. URL: <http://science-education.ru/m/artide/view?id=9620> (дата звернення: 14.05.2019).
3. Козина Е.В., Гостева С. В. Проблемы определения и оценки экономического потенциала региона // Интернет — журнал «Науковедение». Том 8. 2016. № 5. URL: <http://naukovedenie.ru/PDF/99EVN516.pdf> (дата звернення: 14.05.2019).
4. Ляпина И. Р. Потенциал региона как объект регионально-отраслевого управления // Вестник ОрелГИЭТ. 2011. № 1(15). С. 40-44. URL: http://orelgiet.ru/docs/ljarina_1_15.pdf (дата звернення: 14.05.2019).
5. Толковый словарь русского языка. Том III. Под редакцией Д. Н. Ушакова. — М.: ООО «Издательство Астрель», ООО «Издательство АСТ», 2000. 720 с.
6. Воронкова А.Э. Стратегическое управление конкурентоспособным потенциалом предприятия: диагностика и организация: Монография. — Луганск: ВНУ им. В. Даля, 2004. 320 с.
7. Дзьоба О.Г., Данилюк М.О., Шевчук Д.В. Основні напрямки промислово-інвестиційної політики України в перехідний період // Інноваційна діяльність в системі державного регулювання: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Івано-Франківськ, 1999. Ч. 1. С. 49–51.
8. Дорофиев В.В. Управление научно-техническим потенциалом региона. — К.: УкрИНТЭИ, 1995. 216 с.

References

1. Avramenko Ye.P. Problemy upravleniya regionalnym ekonomicheskim potentsialom v sovremennykh usloviyakh // Vestnik Adygeyskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya 5: Ekonomika. 2010. № 2. S. 51-59. URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=15188335> (data zvernennya: 14.05.2019).
2. Vinogradova K.O., Lomovtseva O. A. Sushchnost i struktura razvitiya regiona // Sovremennye problemy nauki i obrazovaniya. 2013. № 3. URL: <http://science-educatyun.ru/m/artide/view?id=9620> (data zvernennya: 14.05.2019).
3. Kozina Ye.V., Gosteva S. V. Problemy opredeleniya i otsenki ekonomicheskogo potentsiala regiona // Internet — zhurnal «Naukovedenie». Tom 8. 2016. № 5. URL: <http://naukovedenie.ru/PDF/99EVN516.pdf> (data zvernennya: 14.05.2019).
4. Lyapina I. R. Potentsial regiona kak obekt regionalno-otraslevogo upravleniya // Vestnik OrelGIET. 2011. № 1(15). S. 40-44. URL: http://orelgiet.ru/docs/ljapina_1_15.pdf (data zvernennya: 14.05.2019).
5. Tolkovyy slovar russkogo yazyka. Tom III. Pod redaktsiey D. N. Ushakova. M.: OOO «Izdatelstvo Astrel», OOO «Izdatelstvo AST», 2000. 720 s.
6. Voronkova A.E. Strategicheskoe upravlenie konkurentosposobnym potentsialom predpriyatiya: diagnostika i organizatsiya: Monografiya. – Lugansk: VNU im. V. Dalya, 2004. 320 s.
7. Dzjoba O.Gh., Danyljuk M.O., Shevchuk D.V. Osnovni naprjamky promyslovo-investytsijnoji polityky Ukrainy v perekhidnyj period // Innovacijna dijalnistj v systemi derzhavnogho rehuljuvannja: Materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. Ivano-Frankivsk, 1999. Ch. 1. S. 49–51.

8. Dorofienko V.V. Upravlenie nauchno-tekhničeskimi potentsialom regiona. K.: UkrINTEI, 1995. 216 s.